

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ У ЗДОБУВАЧІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійної (наукової) програми
«Дошкільна освіта»

Шестопалова Дар'я Сергіївна

Керівник к.п.н. Швець Т.А.

Рецензент вихователь-методист
Херсонської початкової школи №7
Херсонської міської ради

Ібайдуллаєва І.М.

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	7
1.1 Особливості сприймання простору здобувачів дошкільної освіти.....	7
1.2. Психологічні основи сприйняття простору дітьми.....	9
1.3. Педагогічні умови формування просторових уявлень здобувачів дошкільної освіти.....	11
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	14
2.1. Організація дослідно-експериментальної роботи.....	14
2.2. Зміст і педагогічні прийоми формування просторових уявлень здобувачів дошкільної освіти.....	26
2.3. Порівняльний аналіз результатів дослідження.....	35
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	42
ДОДАТКИ.....	47

Додаток А. Результати сформованості просторового сприйняття за методикою	Проба	Хеда
.....		47

Додаток Б. Результати сформованості просторового сприйняття за І.Чеплашкіною, Л.Зуєвою	48
--	-------	----

Додаток В. Рівень сформованості просторового сприйняття і дітей сприйняття у дітей старшого дошкільного віку на початковому етапі дослідження.....	49
--	----

Додаток Г. Ігри з переміщенням у просторі з закритими очима, або на знаходження предмета.....	50
---	----

ВСТУП

Просторова орієнтація є універсальною для всіх сторін діяльності людини, охоплює всі сторони її взаємодії з дійсністю, і є найважливішим атрибутом психології людини. У великій кількості філософських, психолого-педагогічних досліджень виявлено особливу роль оволодіння суб'єктивним простором у побудові дітьми цілісної картини світу й усвідомленні свого місця в ньому. Просторова орієнтація пронизує кожен сферу взаємодії дитини з реальністю, впливаючи на її самовідчуття та розвиток особистості в цілому. Це невід'ємна частина процесу соціалізації дитини. Без розвитку орієнтації неможливий гармонійний розвиток дитини. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях просторове сприйняття, мислення та здатність до просторової навігації відіграють особливу роль у розвитку пізнавальної діяльності дітей, розвитку почуття, інтелекту та творчості. Цій проблемі приділяють увагу психологи та педагоги. У роботах (О.Гаврилушкіна, Т.Головіна, З. Дунаева та ін.) було визначено ряд закономірностей розвитку просторового орієнтування протягом дошкільного дитинства.

Актуальність даної роботи полягає в тому, що формування у дітей просторових уявлень підвищує ефективність і якість продуктивної, творчої, пізнавальної, трудової діяльності, які необхідні для навчання в школі. Під час вивчення цих питань були визначені основні напрями роботи: орієнтування дитини в схемі власного тіла, в навколишньому просторі; на площині; сприйняття просторових відношень між предметами.

Відповідно до актуальності означеного питання була сформульована тема магістерського дослідження: **«Формування просторових уявлень у здобувачів дошкільної освіти»**.

Мета дослідження: теоретично проаналізувати та перевірити ефективність змісту та педагогічних прийомів, що забезпечують

формування просторового сприйняття здобувачів дошкільної освіти.

Об'єктом дослідження є формування просторового сприйняття здобувачів дошкільної освіти.

Предмет дослідження - зміст і педагогічні прийоми формування просторового сприйняття здобувачів дошкільної освіти.

Реалізація мети дослідження передбачає вирішення таких **завдань**:

1. Обґрунтувати актуальність дослідження і проаналізувати теоретичні основи формування просторових уявлень здобувачів дошкільної освіти.
2. Визначити педагогічні умови формування просторових уявлень здобувачів дошкільної освіти.
3. Визначити рівень сформованості просторових уявлень здобувачів дошкільної освіти.
4. Розробити зміст та педагогічні прийоми реалізації дослідно-експериментальної роботи.

Для вирішення поставлених завдань використано такі методи дослідження: теоретичний (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення), спрямований на теоретичне обґрунтування основних положень щодо проблеми формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку, емпіричний (діагностико-аналітичні протоколи, медична документація ;навчальний експеримент: визначення – для визначення рівня сформованості навичок орієнтування в просторі у дітей дошкільного віку, формування – для перевірки ефективності запропонованої методики); математичні статистичні методи для кількісної та якісної обробки результатів дослідно-експериментальної роботи, для уточнення достовірності отриманих результатів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому що: на основі запропонованого діагностичного інструментарію проаналізовано розвиток навичок орієнтування в просторі у дітей дошкільного віку, розкрито рівні розвитку навичок орієнтування в просторі дітей; набули подальшого

розвитку положення про зміст, форму, методи і прийоми роботи з формування навичок орієнтування в просторі у дітей дошкільного віку.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що експериментально перевірено методику формування навичок орієнтування в просторі у дітей дошкільного віку, яка допоможе їм ефективно адаптуватися до умов шкільного навчання.

Апробація результатів представлена на III Міжнародна науково-практична конференція «GLOBAL SCIENCE: PROSPECTS AND INNOVATIONS» (м.Ліверпуль, Великобританія).

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається із вступу, 2 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВИХ УЯВЛЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Особливості сприймання простору здобувачів дошкільної освіти

Діти починають сприймати простір у віці 4-5 тижнів, фіксуючи очима предмети на відстані 1-1,5 метра. Починає переводити погляд на рухомі предмети в 4-5 місяців. У 3 місяці дитина вчиться стежити за предметом, а в 10 місяців — за предметом, що рухається по колу. Дитина 1 року починає розуміти глибину простору. Слідкуйте спочатку за рухомими об'єктами:

- 1) Сприймаються дитиною горизонтально.
- 2) Через рух предметів у вертикальному напрямку (це означає, що у дитини формується світогляд).

У міру розвитку вертикального положення тіла дитина фактично набуває відчуття простору (рівноваги, прискорення руху). З розвитком вертикального положення тіла дитина фактично оволодіває відчуттям простору (рівноваги, прискорення руху), а накопичення просторового досвіду вдосконалює загальну структуру її просторової орієнтації. Поступово накопичується практичний досвід просторового досвіду, а також дитина опановує слово. Мовлення – це розвиток дитини.

Формування просторових уявлень дітей у дошкільного віку потребує вміння користуватися певними системами відліку для просторового орієнтування. У ранньому дитинстві дитина набуває вербальну систему орієнтації в просторі відносно свого тіла. До віку дитина засвоює мовну орієнтиру за основними просторовими напрямками: перед-назад, вгору-вниз, вправо-вліво. Робота з малюками починається з напрямків, пов'язаних з їх тілом і орієнтацією в просторі: спереду - де обличчя, ззаду - де спина, туди, де права рука, де ліва рука. Спочатку вихователь вчить дітей називати власні частини тіла: голову, груди, спину, ноги, руки. Ці знання

закріплюються в дидактичних іграх «Хто вміє правильно показувати і розповідати.» Вимагає одночасного знайомства з лівою і правою руками, підкреслюючи їх різні функції:

1. «Егоцентризм» - план оволодіння власним тілом; (молодша група)
2. Напрямок «До зовнішнього об'єкта» вибирає сторони об'єкта: спереду, ззаду, зверху, знизу, справа, зліва.
3. Набуття мовленнєвих систем відліку для основних просторових напрямків (середня група).
4. Визначення положення предмета в просторі: «від себе», коли початок відліку фіксується на предметі.
5. Визначення власного положення в просторі відносно різних предметів, з орієнтиром на іншу людину або предмет.
6. Визначення просторового розташування предметів відносно один одного.
7. Визначати просторове розташування предметів на площині в 2D просторі, визначати їх положення відносно один одного та відношення до площини, на якій вони розташовані (макети – схеми, маршрути).

Формування просторової концепції дітей старшого віку потребує акценту на орієнтування дитини на аркуші паперу. Спочатку пояснити, що означають вирази: по центру, посередині, праворуч, ліворуч, збоку, зверху, знизу, праворуч, праворуч, збоку – ліворуч, ліворуч угорі, праворуч унизу тощо. Одним із ефективних прийомів є «зоровий диктант», під час якого діти розглядають готову картину фігури, а потім складають по пам'яті власну з геометричних фігур. Крім того, діти можуть самостійно виготовляти прикраси з готових геометричних фігур. Звідси робота над розвитком ідей в художній діяльності. Схеми виготовляються в ситуаціях:

- 1) Поступове збільшення кількості різноманітних варіантів просторових співвідношень між об'єктами.
- 2) Використання термінології.
- 3) Перехід від перегляду ігор до просторової орієнтації.
- 4) Перехід від сприйняття до логіки розуміння.
- 5) Від перетворення взаємного розташування предмета.

У формуванні просторового уявлення беруть участь різні аналізатори. Просторова орієнтація базується на словесному визначенні поняття простору, а поняття відстані – відносно вашого тіла, що є орієнтацією у вузькому сенсі. Термін «орієнтація в просторі» відноситься до орієнтації відносно рельєфу. У поняття просторового орієнтування входять оцінки відстані, розмірів, форми, взаємного розташування предметів, їх положення відносно самих себе. Визначення поняття «орієнтація в просторі»:

- 1) Визначення «точки стояння» (тобто положення відносно інших, тобто (я праворуч від будинку).
- 2) Розташування відносно себе (шафа справа, двері зліва)
- 3) Визначення просторового положення предметів відносно один одного (мишка сидить праворуч від ляльки, м'яч ліворуч).

1.2. Психологічні основи сприйняття простору дітьми

За основними характеристиками простору суттєво змінюється уявлення дітей дошкільного віку про простір. Уміння розглядати просторове положення предметів діти набули в дуже ранньому віці, але вони ще не розрізняли напрямку руху і просторове співвідношення предметів. Уявлення про предмети та їх властивості виникли раніше і були основою для уявлень про просторового простору.

Перше уявлення про напрямок руху, яке трирічна дитина дізнається, стосується її власного тіла, яке для неї є центром її орієнтації. Під керівництвом дорослих діти починають розрізняти і правильно називати свою праву руку, яка виконує елементарні дії: «Я цією рукою їм, малюю, вітаюся. Значить, правильно». Положення решти тіла «праворуч» або «ліворуч» визначає тільки дитина відносно правої руки.

Формування уявлень про просторові відношення пов'язане із засвоєнням їх словесних назв, що допомагає дітям розрізняти і фіксувати кожен вид відношень. Оволодіння мовою жестів у старшому віці визначає розуміння відносності просторових відносин, що залежать від орієнтирів. У кожному зв'язку (верх-низ, ззаду-спереду) дитина спочатку вивчає поняття одного елемента пари (наприклад, зверху, спереду), а потім покладається на нього, щоб засвоїти другий елемент. Засвоюючи поняття про відношення між предметами, дитина тривалий час може лише оцінювати ці відношення зі своєї позиції, не в змозі змінити орієнтир, зрозуміти, чому змінюється відношення, якщо поглянути на предмет з іншого боку: що знаходиться попереду

Розвиток уявлень про простір забезпечує дітям здатність орієнтуватися не тільки по відношенню до себе, але і по відношенню до інших людей і предметів. Рухи рук і спрямовані рухи поступово перетікають в уявні плани дій.

Лише наприкінці дошкільного віку дитина набуває орієнтування в просторі незалежно від власного положення, розвивається здатність змінювати орієнтири. Таке орієнтування легко формується за допомогою навчання, що діти самі змінюють просторове співвідношення між предметами, розглядають їх з різних позицій і словесно позначають.

Психологічні основи сприйняття простору дітьми включають розвиток когнітивних, емоційних та соціальних процесів, які впливають на сприйняття та розуміння навколишнього простору.

1. Когнітивний розвиток: Діти поступово розвивають свої когнітивні здібності, такі як увага, спостережливість, мислення та пам'ять. Ці здібності допомагають їм сприймати та орієнтуватися в просторі, розуміти його розміри, форми та взаємозв'язки.

2. Емоційний розвиток: Емоції грають важливу роль у сприйнятті простору дитиною. Наприклад, дитина може відчувати страх або захоплення при зустрічі з новим простором. Емоції також впливають на те, як дитина взаємодіє з простором, наприклад, чи вона буде досліджувати нові місця або залишатися в безпечних зонах.

3. Соціальний розвиток: Взаємодія з іншими людьми також впливає на сприйняття простору дитиною. Наприклад, дитина може навчатися від інших про те, як користуватися простором, спостерігати за тим, як інші рухаються та взаємодіють з об'єктами. Соціальні навички також можуть впливати на те, як дитина сприймає простір у групових ситуаціях, наприклад, у школі або на ігрових майданчиках.

4. Сенсорний розвиток: Дитина отримує інформацію про простір через свої сенсорні органи - зорову, слухову, дотикову системи. Розвиток цих сенсорних систем допомагає дитині сприймати різні аспекти простору, такі як відстань, глибина, висота та ширина.

Усі ці аспекти взаємодіють між собою і впливають на сприйняття простору дитиною. Дитяче сприйняття простору зростає та розвивається разом з їхнім розвитком, досвідом та навичками.

1.3. Педагогічні умови формування просторових уявлень здобувачів дошкільної освіти

Формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку є важливим етапом їх розвитку. Для цього необхідно створити певні педагогічні умови, які сприятимуть розвитку цих умінь у дітей. Основними педагогічними умовами формування просторових уявлень здобувачів дошкільної освіти є:

1. Розширення досвіду дітей з різними видами просторових об'єктів. Для цього варто організовувати екскурсії, прогулянки, відвідування музеїв, галерей, парків тощо. Також варто використовувати різноманітні ігри та конструкційні матеріали, які допоможуть дітям розуміти розміри, форми та взаємне розташування об'єктів у просторі.

2. Організація спеціальних занять та вправ. Педагог може проводити спеціальні заняття та вправи, спрямовані на розвиток просторових уявлень у дітей. Наприклад, можна пропонувати дітям складати пазли, розглядати різні малюнки та картинки, на яких зображені об'єкти у просторі, проводити експерименти з водою та піском тощо.

3. Створення сприятливого середовища. Важливо створити сприятливе середовище для розвитку просторових уявлень у дітей. Наприклад, в класі можна розмістити плакати з геометричними фігурами, картинки з об'єктами у просторі, використовувати яскраві та цікаві матеріали для проведення занять.

Індивідуальний підхід до кожної дитини. Кожна дитина має свої особливості та темпи розвитку. Тому важливо враховувати ці особливості та працювати з кожною дитиною індивідуально, надавати їй необхідну допомогу та підтримку у формуванні просторових уявлень.

У дитячому віці видами практичної діяльності з просторового орієнтування є конструктивна та образотворча діяльність, у якій діти за словесними вказівками вихователя виконують завдання, що містять

просторові ознаки та вчать орієнтуватися в просторі аркуша паперу. У процесі малювання на вільну тематику дітям пояснюється, що предмети малювання не розкидані на аркуші паперу, а пов'язані між собою просторовими відношеннями: «Людина не може бути вищою за будинок, а сонце не може». бути вище за будинок". Нижче за квіти; далеко Зображувані предмети малюються маленькими, а ближні - більшими". Дитина звикає розміщувати зображені предмети на аркуші паперу.

Отже, формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку потребує створення спеціальних педагогічних умов, які сприятимуть розвитку цих умінь. Важливо розширювати досвід дітей з різними просторовими об'єктами, використовувати геометричні матеріали та ігри, організовувати спеціальні заняття та створювати сприятливе середовище для розвитку просторових уявлень.

На основі огляду наукової літератури з питань формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку встановлено, що просторові уявлення – це уявлення про просторові властивості та відношення: форму, розміри, положення та рух предметів відносно один одного, власне тіло, навколишні предмети.

Процес розвитку просторового сприйняття досить складний і потребує активного і зосередженого втручання дорослих, які зобов'язані створити у дітей умови для більш ефективного формування просторового сприйняття.

Процес формування просторового уявлення дітей дошкільного віку можна розділити на чотири етапи: орієнтування «на себе»; орієнтування на інші предмети «від себе» і «від будь-якого предмета»; словесне позначення систем відліку за допомогою вказівок; в тривимірному і двовимірному.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ

2.1. Організація дослідно-експериментальної роботи

Яскравою особливістю розвитку просторового сприйняття дітей дошкільного віку вважають поступове накопичення просторових уявлень. До кінця дошкільного віку діти повинні розвинути три форми просторового судження:

1. Просторова характеристика (форма, розмір) предмета.
2. Просторове співвідношення між предметами.
3. Орієнтування в просторі.

Під час розвитку просторового сприйняття діти: Просторові означення активно вживаються в мові на позначення просторових відношень і прислівників: на, над, унизу, над, перед, після, між, біля, поряд та ін.;

-активно застосовують в мові просторові визначення і означають просторові взаємини і прислівники: в, на, під, над, перед, за, між, близько, поруч і т.д.

-осмислюють сам простір в сукупності з предметами, що опинилися в ньому;

-добре розмежують положення фігур в площині, зіставляють ширину, висоту, довжину і конфігурацію предметів;

-не допускають помилок при диференціюванні аналогічних тез в просторі, як верх-низ, праве-ліво, попереду-позаду і т.п.

-використовують навик орієнтування на собі, на іншу людину, на різних предметах[30,с.342].

За обраними критеріями буде досліджено рівень сформованості просторового сприйняття дітей дошкільного віку.

Дослідно-експериментальна робота організована на базі ЗДО «Ясла-садок комбінованого типу» Херсонської міської ради №75. У дослідженні взяли участь 20 дітей дошкільного віку.

Мета експериментального етапу: вивчити рівень сформованості просторових уявлень дітей дошкільного віку.

Експериментальні завдання:

1. Обрати діагностичну методику визначення рівня сформованості просторових уявлень у дітей дошкільного віку.

2. Розробити діагностичні методи та виявити рівень сформованості просторових уявлень у дітей дошкільного віку.

3. Перевірити ефективність запропонованих методів.

Проаналізувавши змістові компоненти освітньої програми, ми визначили наступні рівні розвитку просторових уявлень у дітей дошкільного віку:

1) Високий рівень: дитина орієнтується в навколишньому просторі; розуміє значення просторових співвідношень (вгору-вниз, перед - назад, вліво-вправо, між, поруч, з, біля); вміє передбачити орієнтуватися; вміти визначати положення одних предметів відносно інших; вміти правильно вказувати просторове положення предметів відносно один одного, звертаючись не тільки до реальних предметів, а й до картинок; вміти орієнтуватися на фрагменті папір (справа наліво, зверху вниз)- внизу, посередині, кутку);

2) Середній: розуміє значення просторових відношень, але іноді помиляється, помиляється при словесному позначенні просторового положення предметів відносно один одного, звертається за допомогою до дорослих при виконанні завдань на орієнтування в просторі;

3) Низький рівень: фактично не розуміє значення просторових відношень, не може визначити розташування об'єктів відносно іншого,

неправильно вказує розташування об'єктів у просторі відносно один одного, погано орієнтується на папері.

Визначення рівня розвитку просторового сприйняття відбувалось за допомогою діагностичних методик: методика «Встановлення просторових відношень звичайних предметів» (С. Д. Забрамна) «Просторова діагностика уявлень» (Н. Семаго). Виконання завдання вимагає перцептивної просторової переорієнтації, щоб подолати тенденції віддзеркалення.

В таблиці 2.1. подано результати сформованості просторового сприйняття за методикою Проба Хеда.

Таблиця 2.1.

Результати сформованості просторового сприйняття за методикою Проба Хеда

№ з/п	Ім'я дитини	Завдання	Рівень
1.	Андрій К.	1	низький
2.	Дарина В.	3	високий
3.	Сергій С.	2	середній
4.	Анатолій М.	1	низький
5.	Ксенія Ф.	2	середній
6.	Карина С.	2	середній
7.	Денис Д.	3	високий
8.	Іван Р.	2	середній
9.	Ростислав Л.	1	низький
10.	Анна В.	3	високий
11.	Дар'я А.	3	високий
12.	Олена М.	2	середній
13.	Юрій К.	2	середній

14.	Іван П.	1	низький
15.	Петро Н.	2	середній
16.	Ніколь Л.	2	середній
17.	Леонід І.	3	високий
18.	Катерина В.	1	низький
19.	Мілана А.	2	середній
20.	Наталія Т.	2	середній

Проаналізувавши отримані результати за визначенням рівня сформованості просторового сприйняття, ми встановили, що у 5 дошкільників низький рівень сформованості конкретних просторових уявлень, у 10 дітей – середній і лише у 5 дошкільників – високий. Низький рівень сформованості просторових уявлень мають 25% дітей дошкільного віку, середній – 50%, високий – 25%. Група добре підготовлених дітей виконує завдання впевнено та швидко. Помилки не було. Здається, ця вправа для них не складна. Усі 5 дітей отримали найвищий бал – 3 б.

Діти з середнім рівнем просторового сприйняття матимуть проблеми з орієнтацією при виконанні завдань, які вимагають показувати правою рукою ліве око. Діти намагалися показати праве око, плутаючи руку і профіль. Первинне орієнтування здійснюється вільно і швидко.

Наочно результати представлені у діграмі, яка подана у Додатку А.

Використовували також діагностику за І.М. Чеплашкіної та Л.Ю.Зуєвої визначають початковий рівень сформованості просторових уявлень у дітей дошкільного віку, маючи на меті виявлення таких умінь [16]: визначити розташування частин тіла; визначити власну орієнтацію в просторі; визначити положення предмета відносно самого себе; рухатися в заданому напрямку.

Діагностичні завдання Чеплашкіної І.М., Л.Ю. Зуєва опишемо детальніше.

Завдання 1. Визначте розташування частин тіла. Метою дослідження було визначення орієнтування на карті тіла, вміння визначати власну праву та ліву сторони. Продовжуйте процедуру.

1. Покажіть праву руку
2. Покажіть ліву руку

Завдання 2. Розрізняти власну просторову орієнтацію. Метою дослідження є вміння орієнтуватися в просторі з урахуванням орієнтації, реконструювати власне сприйняття простору з урахуванням орієнтації.

Матеріал: прапор

1. Подивіться вгору.
2. Подивіться вниз.
3. Проведіть пальцем по прапорі вправо.
4. Проведіть пальцем по прапорі вліво.

Завдання 3. Визначити положення предмета відносно самого себе. Мета - визначити, де знаходиться той чи інший об'єкт по відношенню до нього.

Матеріали: ляльки, м'ячі, зайці, пірамідки.

1. Скажи, яка іграшка перед тобою?
2. Скажи, яка іграшка стоїть за тобою?
3. Скажи, яка іграшка від тебе праворуч?
4. Скажи, яка іграшка зліва від тебе?
5. Де лялька?

Завдання 4. Визначте здатність рухатись у заданому напрямку.

Мета дослідження – визначити здатність рухатися в заданому напрямку.

1. Зробіть два кроки вперед.
2. Зробіть крок вліво.
3. Зробіть три кроки назад. 4. Зробіть два кроки вправо.

Результати виконання завдань:

3 бали - дитина самостійно справляється із завданням і правильно відповідає на запитання;

2 бали – дитина виконала завдання за допомогою дорослого або з другої спроби;

1 бал - Дитина не змогла виконати завдання.

Рівень сформованості просторового сприйняття за діагностичним завданням І. Н. Чеплашкіної та Л. Ю. Зуєвої:

Високий рівень - від 80% до 100% (36 - 45 балів);

Середній – від 65% до 79% (30 – 35 балів);

Низький рівень - 64% і нижче (29 балів і нижче).

Метою методики «Встановлення просторових відношень звичайних об'єктів», запропонованої С.Д.Забрамним, є пошук можливостей використання живих уявлень і знань для розуміння положення об'єктів у просторі відносно один одного, уміння орієнтуватися на папері.

Критерій оцінки — точність словесного визначення просторового положення одного предмета відносно іншого, зображеного на двовимірній площині (папері). Відповіді дітей оцінювалися так: 1 бал - всі завдання виконано правильно, 0,5 - деякі завдання виконано правильно, 0 балів - всі або більшість завдань виконано неправильно. Результати цієї методики наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати методики «Встановлення звичайних предметно-просторових відносин» (С. Д. Забрамна)

№ з/п	Ім'я дитини	Бали	Рівень
1.	Андрій К.	0	низький
2.	Дарина В.	1	високий
3.	Сергій С.	1	високий
4.	Анатолій М.	0,5	середній
5.	Карина С.	1	високий
6.	Денис Д.	0,5	середній
7.	Іван Р.	1	високий
8.	Ростислав Л.	0,5	середній
9.	Анна В.	0	низький
10.	Дар'я А.	1	високий
11.	Антоніна Р.	1	високий
12.	Олена М.	0,5	середній
13.	Юрій К.	0,5	середній
14.	Іван П.	0	низький
15.	Петро Н.	1	високий
16.	Ніколь Л.	0,5	середній
17.	Леонід І.	1	високий
18.	Катерина В.	0,5	середній
19.	Мілана А.	0,5	середній
20.	Наталія Т.	0,5	середній

З аналізу даних у таблиці 2.2. даної методики видно, що є 8 дітей з вищими рівнями. Їхні відповіді були правильними і точними, а визначення просторового положення предмета на аркуші паперу – правильним. 9 дошкільників на середньому рівні, тобто близькому до середнього

Половина їхніх відповідей були неправильними, 3 дітей мали низький рівень.

Наступний етап – «Діагностика просторових уявлень про співвідношення зовнішніх об'єктів і тіла», запропонований М.Я. Семаго, має на меті виявити вміння визначати просторове положення предмета відносно самого себе та відносно іншого предмета, словесно позначати це положення за допомогою прийменників і прислівників.

Критерій оцінки — точність словесного визначення просторового положення предмета відносно самого себе та відносно іншого предмета. Відповіді дітей оцінювалися так: 1 бал - всі завдання виконано правильно, 0,5 - деякі завдання виконано правильно, 0 балів - всі або більшість завдань виконано неправильно. Результати цього методу наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати методики «Діагностика просторових уявлень про взаємовідносини зовнішніх об'єктів і тіла» (М.М. Семаго, М.Я. Семаго)

№ з/п	Ім'я дитини	Завдання 1	Рівень
1	Андрій К.	0,5	середній
2	Дарина В.	1	високий
3	Сергій С.	1	високий
4	Анатолій М.	1	високий
5	Ксенія Ф.	1	високий
6	Карина С.	0,5	середній
7	Денис Д.	1	високий
8	Іван Р.	1	високий
9	Ростислав Л.	0,5	середній
10	Анна В.	1	високий
11	Дар'я А.	1	високий
12	Олена М.	1	високий
13	Юрій К.	1	високий
14	Іван П.	1	високий
15	Петро П.	0,5	середній
16	Ніколь Л.	0,5	середній
17	Леонід І.	0,5	середній
18	Катерина В.	0,5	середній
19	Мілана А.	0,5	середній
20	Наталія Т.	0,5	середній

На підставі дослідження у таблиці 2.3 ми зробили висновок, що дев'ять дітей впоралися із завданням на високому рівні. Їхні відповіді були повними, правильними і точними, а словесні визначення положення предметів щодо себе та іншого предмета були правильними. повернення 9 досліджуваних впоралися із завданням на середньому рівні, тобто близько половини відповідей були неправильними, 2 дітей – на низькому.

Під час діагностики дітям задавали питання, які пропонують словесно пояснити, як об'єкти пов'язані між собою, самій дитині та тому, хто задає запитання. Найпростішими дітям були задачі, пов'язані з визначенням положення предметів відносно дитини («олівець між мною і коробкою», «олівець за коробкою»). На питання, що вимагають взаємного розташування предметів («Олівець над коробкою», «Олівець під коробкою»), дітям потрібно було більше часу на роздуми, і половина випробовуваних дали неправильні відповіді («Олівець за коробкою»). «) коробка», а не «олівець під коробкою» Питання, які вимагали словесної вказівки на позицію випробуваного щодо педагога, створювали більше труднощів: більше половини дітей давали неправильну відповідь, і всі довго думали, ви могли подумки уявіть себе в позиції питаючого.

Отже, за результатами цієї методики ми виявили, що дітям легше визначати положення предметів відносно себе та інших предметів у тривимірному просторі, ніж у двовимірному. За результатами виконання дослідницького завдання (діагностика І.М. Чеплашкіної та Л.Ю. Зуєвої) ми встановили, що у 15 дітей сформованість просторового сприйняття була середньою. Діти виконували завдання з другої спроби або за допомогою дорослих. Ми вже зазначали, що розташування частин людини формується в абсолютному ступені. Діти правильно ставлять ліву і праву руки. У цьому завданні немає неправильних рішень. Багато дітей мають проблеми з визначенням

розташування предметів відносно них самих.

Загалом 5 дітей цієї групи не змогли виконати підсумкове завдання. Здатність рухатися в заданому напрямку ще не сформована. Окремі завдання виконуються за допомогою вихователя. Інші діти розгубилися і не змогли виконати завдання, в тому числі з другої спроби. Лівих і правих часто плутають. Вправа 3 здається важчою для дітей, але водночас веселішою. Багатьом дітям важко визначити, де знаходиться лялька відносно їхнього тіла. Четверте завдання п'ятеро дітей старшого дошкільного віку виконували самостійно. Діти чудово продемонстрували вміння рухатися в заданому напрямку. При проведенні заняття діти приймали самостійне рішення, все робили рішуче і без допомоги дорослих. Група дітей із середніми показниками дещо вагається у визначенні напрямку, схильна звертатися за допомогою до старших. Решта просто не справляються із завданням. Отже, в результаті цих експериментальних обстежень рівня сформованості просторового сприйняття дітей старшої групи встановлено, що середній рівень сформованості просторового сприйняття мають 10 дітей, низький – 5 дітей, високі досягнення показали 5 дітей.

В таблиці 2.4. зафіксовано результати рівня сформованості просторового сприйняття за діагностикою І. М. Чеплашкіною і Л.Ю.Зуєвою.

Таблиця 2.4.

**Результати рівня сформованості просторового
сприйняття за діагностикою І. М. Чеплашкіною і
Л.Ю.Зуєвою**

№ з/п	Ім'я дитини	Завдання 1	Завдання 2	Завдання 3	Завдання 4	Рівень
1.	Андрій К.	3	4	5	4	Низький
2.	Дарина В.	6	11	15	11	Високий

3.	Сергій С.	4	9	10	8	Середній
4.	Анатолій М.	2	3	5	3	Низький
5.	Ксенія Ф.	6	6	12	6	Середній
6.	Карина С.	4	9	10	8	Середній
7.	Денис Д.	6	12	14	12	Високий
8.	Іван Р.	4	9	10	9	Середній
9.	Ростислав Л.	2	4	5	4	Низький
10.	Анна В.	6	12	14	11	Високий
11.	Дар'я А.	6	12	15	10	Високий
12.	Антоніна Р.	4	8	10	8	Середній
13.	Олена М.	5	8	9	6	Середній
14.	Юрій К.	2	4	5	4	Низький
15.	Іван П.	4	7	12	8	Середній
16.	Петро Н.	5	7	12	9	Середній
17.	Ніколь Л.	6	12	15	11	Високий
18.	Леонід І.	2	3	6	4	Низький
19.	Катерина В.	4	9	9	9	Середній
20.	Мілана А.	4	8	11	9	Середній

Наочно представлені результати за цією методикою у Додатку Б.

Крім того, діагностика рівня сформованості просторового сприйняття дітей дошкільного віку проводиться під час різноманітних освітніх програм (прогулянка, прийом їжі, рухлива гра) освітнього процесу ЗДО. Аналіз результатів дослідження просторового сприйняття дітей дошкільного віку з використанням методів педагогічного спостереження та дослідження одночасно показує, що 25% учнів мають низький рівень розвитку просторового сприйняття, 50% учнів – середній, 25% – високий (Додаток В). Наведено результати дослідження просторового сприйняття дітей дошкільного віку у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

**Результати дослідження просторового сприйняття дітей
дошкільного віку**

№	Ім'я дитини	Діагностика І. Н. Чеплашкіної і Л. Ю. Зуєвої	Проба Хеда	Підсумок
1	Андрій К.	Низький	Низький	Низький
2	Дарина В.	Високий	Високий	Високий
3	Сергій С.	Середній	Середній	Середній
4	Анатолій М.	Низький	Низький	Низький
5	Ксенія Ф.	Середній	Середній	Середній
6	Карина С.	Середній	Середній	Середній
7	Денис Д.	Високий	Високий	Високий
8	Іван Р.	Середній	Середній	Середній
9	Ростислав Л.	Низький	Низький	Низький
10	Анна В.	Високий	Високий	Високий
11	Дар'я А.	Високий	Високий	Високий
12	Антоніна Р.	Середній	Середній	Середній
13	Олена М.	Середній	Середній	Середній
14	Юрій К.	Низький	Низький	Низький
15	Іван П.	Середній	Середній	Середній
16	Петро Н.	Середній	Середній	Середній
17	Ніколь Л.	Високий	Високий	Високий
18	Леонід І.	Низький	Низький	Низький
19	Катерина В.	Середній	Середній	Середній
20	Мілана А.	Середній	Середній	Середній

Діти які були задіяні в дослідження мали середній рівень розвитку просторового сприйняття. На основі отриманих результатів ми дійшли висновку про необхідність розробки педагогічних умов, спрямованих на розвиток просторового сприйняття дітей дошкільного віку.

2.2 Зміст і педагогічні прийоми формування просторових уявлень здобувачів дошкільної освіти

В умовах мовленнєвого розвитку особливості формування просторових уявлень дітей дошкільного віку нерозривно пов'язані з рухом дітей. Рух є передумовою і компонентом розумової діяльності, взаємодіє і доповнює формування довільної рухової діяльності. Ще передумова і компонент розумової діяльності. Один із важливих показників розвитку дитини з раннього віку. У дошкільному віці діти вміють визначати положення предмета серед інших предметів, своє положення серед оточуючих предметів (я стою за деревом, біля столу), уздовж заданих ліній.

Умови формування просторових понять: діти отримують великий досвід у визначенні просторових ознак і відношень; засвоєння дітьми просторових знань поєднується з практикою розрізнення певних просторових символів і відношень; діти накопичують досвід навмисної уяви, тобто використання просторових уявлень у розумовій діяльності при вирішенні різноманітних задач [33, с.3-6;39,с.5-9].

При доборі переліку прийомів, якими користуються діти при передачі просторових явищ на плоскій поверхні, необхідно враховувати зорово-чуттєві та зорово-геометричні уявлення дошкільників: співвідношення між предметами, враховуючи горизонтальні орієнтири (збоку, зліва, справа); співвідношення між предметами, враховуючи вертикальні просторові орієнтири (вгорі, внизу, вище, нижче); поняття про вертикальне, горизонтальне та нахилене положення предметів (стоячи, лежачи, падаючи); Предмети розміщуються за таким принципом: ближче - нижче, далі - вище [44, с.4-11;51, с.29-31].

Для проведення експерименту були підібрані та успішно застосовані різноманітні методи навчання (запитання педагога, пояснення та роз'яснення в поєднанні з демонстрацією, усні повідомлення дітей про виконання завдань), спрямовані на виявлення, диференціацію, розуміння, розуміння дітьми предмету. основні завдання в різні результативні моменти Чітке словесне називання просторових напрямків.

Організація роботи з дітьми спрямована на розвиток у дошкільнят просторового сприйняття, представленого через відповідні методи: міні-ситуації, спеціально організовані педагогами та батьками, щоб діти могли опанувати будь-який напрямок. Наприклад, схематично показано, що праворуч від колоди, в барлозі, стоїть лисиця, а спереду зліва, біля нори, – ведмідь. Діти «впорядковують речі» за допомогою рухів у просторі. Приклади ігор, що встановлюють положення та орієнтацію предметів: «Що спереду, а що ззаду», «Переклади іграшку в ліву руку і сховай її під столом» дітям дошкільного віку доцільно надавати завдання (де місце); використовуйте стрілки, щоб показати, де знаходиться об'єкт або напрямок його пошуку. Під час пошуку захованих речей підходить ігровий підхід «Гаряче і холодно».

Проблемна ситуація. Наприклад, потрібно знайти найкоротший шлях («Знайди пару», «Як заєць потрапляє в будиночок?», «Допоможи мишці», «Хто з ким дружить»). Такі завдання можуть допомогти розрізнити положення графічних зображень на площині та оволодіти вмінням узгоджувати ширину, висоту, довжину та форму об'єктів у творі. Графічні вправи, засвоєння «зорового диктанту» симетрії, розвиток умінь орієнтуватися на площині, розфарбовувати чорно-білі картинки. Діти вправляються в диктанті за своїми планами («човен», «будиночок», «прапор»), за прикладами, на папері у велику клітинку. Графічний диктант вчить не помилятися при виділенні в просторі однотипних

висловлювань, наприклад «вгору-вниз», «вправо-вліво». Створюється одна з трьох форм просторових уявлень - орієнтація місця.

Дидактичні ігри (розвивальні) «Де що робити», «Хованки», «Якщо це станеться» тощо вимагають швидкого застосування та використання просторових визначень у мові. Просторові прислівники: в, над, біля, поза, тощо. Такі ігри можуть допомогти вам зрозуміти сам простір у поєднанні з об'єктами, які в ньому знаходяться, тому навчальні ігри можуть розвинути розуміння зв'язку між об'єктами. Зокрема, створюється просторове розуміння властивостей об'єкта. Діти вчаться називати форми, кольори, величини [5, с.83-86;6, с.86-90].

Ігри для вивчення зорових орієнтацій з використанням планів, сценаріїв планування, різних видів замінів («Лялькова кімната», «Знайди захovanу іграшку», «Меблі Маші для ляльки» та ін.) сприяють здатності не робити помилок у розрізненні таких тверджень, як «вгору-вниз», «вправо-вліво», «спереду-назад» тощо. Використання прийменників напрямку у просторі створює просторове розуміння, тобто створюється просторове сприйняття дитини.

Під час гри на засвоєння правил дорожнього руху діти використовують уміння розташовувати себе в просторі відносно себе та інших предметів, створюючи тим самим орієнтацію в просторі. Розвиток просторового орієнтування є одним із шаблів успішного розвитку просторового сприйняття дітей дошкільного віку.

Вихователь має читати за малюнками, читати та розповідати про прочитане, показувати (відносно) різні типи просторових відносин, відстані та перспективи. Використовувати творчі приклади та ігри, сюжетні вистави, різноманітні види драматургії тощо. («Що стоїть біля столу?», «Хто йде по доріжці?», «Де сидить лялька Маша?», «Куди поділося кошеня?»). Ці заняття збагачують термінологічний лексикон

дошкільника, примушують його швидко вживати в мові просторові означення та просторові прислівники: в, на, біля, над, до, через, серед, приблизно, поблизу та ін. Діти складають розповіді на основі ілюстрацій і пояснюють саме місце у поєднанні з предметами, які в ньому знаходяться.

Діти розвивають просторове сприйняття, оскільки під час навчання вони регулярно виконують різні операції. І все ж необхідно дотримуватися логіки в комплексуванні, в основі якої лежить формування просторового сприйняття у дітей дошкільного віку.

На практиці реалізується концепція ігрових вправ і її реалізація сприяє повноцінному сприйняттю дошкільнятами простору, розвитку просторових уявлень і розвитку уяви.

Ця ідея ігрової практики знаходить своє відображення не тільки в безпосередній навчальній діяльності, а й під час прогулянок і прийому їжі.

За змістом просторових орієнтувальних рухів ігрові вправи поділяються на п'ять груп:

Перша група. Ігри та вправи на розрізнення основних просторових напрямків під час активного переміщення в просторі. Ці ігри містять елементи навчання правилам поведінки пішоходів на вулиці.

Друга група. Ігри та вправи на просторове положення із закритими очима.

Третя група. Навчальні ігри та вправи на визначення розташування предметів у навколишньому просторі та просторових відношень між ними.

Четверта група. Ігри та вправи на орієнтування у двох вимірах (тобто на рівній поверхні, наприклад аркуші паперу).

Група п'ята. Ігри в слова. Вони спеціально розроблені для активізації просторових термінів у власній мові дітей.

Розглянемо докладніше, які групи, які ігри та на якому етапі навчальної діяльності можуть використовувати педагог.

Перша група. Ігри та вправи на розрізнення критичних просторових напрямків під час інтенсивного руху в просторі. Ці ігри покликані навчити людей на вулиці правилам поведінки. кращий Застосовуйте ці ігри та вправи під час прогулянок і походів («Додому безпечно з мамою», «Якщо ми переходимо вулицю», «Наші друзі — світлофори», «Знайди помилку», «Що змінилося»).

Наприклад, спостереження за природними об'єктами, ознаками пори року, транспортними засобами та пішоходами. Під час дослідження педагоги зачитують основні просторові напрямки за допомогою просторових термінів, тим самим стимулюючи бажання дітей використовувати подібні просторові означення та прислівники в особистій мові: в, на, біля, за, перед, через, серед, поблизу, поблизу.

Друга група. Ігри та вправи на просторове положення із закритими очима також можна проводити під час прогулянок або в приміщенні. Переміщення в просторі із закритими очима сприяє розвитку просторового сприйняття. Картоотека для навчальної гри «Просторове орієнтування із закритими очима» наведена в Додатку Д.

Формується швидкість і точність реакції дитини на звукові сигнали при орієнтуванні в просторі (ігри «Саша, де ти?», «Поблимайте очима на дзвінок», «Звідки звук?»). Важливо навчити дітей діяти за правилами і визначати напрямок руху. Для цього грають у гру «бий у барабан», «Погодуй коня». Дитина з закритими очима рухається до предмета за вказівками вихователя: «пройти вперед 2 кроки, повернути ліворуч, пройти 3 кроки» і т.д. Кількість завдань спочатку обмежена 2-3, а потім може бути збільшена до 4-5. Такі ігри розвивають у дітей точність у відтворенні напрямку руху на джерело звуку або напрямку на задалегідь визначений предмет (орієнтир).

Третя група. Навчальні ігри та вправи на визначення положення предметів у навколишньому просторі. Навчальна гра - це гра з правилами, спеціально розробленими вихователем. Вони призначені для вирішення конкретних завдань у навчанні та вихованні дітей. Основні характеристики навчальних ігор визначені їх назвою: це навчальні ігри. Освітню місію втілює автор гри. Відповідний зміст реалізується через ігрові дії, які виконують діти. Дітей в іграх цікавлять не властиві грі навчальні завдання, а можливість демонструвати діяльність, виконувати ігрові дії, отримувати результат, перемагати. Проте, якщо учасник гри не володіє знаннями постановки навчального завдання, він не зможе успішно виконати ігрові дії та отримати результати.

О.І.Сорокіна вважає, що навчальна гра є організаційною формою навчання дітей. Вона зазначає: «Унікальність дидактичної гри як засобу навчання та виховання полягає в тому, що вона надає дітям можливість навчатися у формі захоплюючої та зрозумілої діяльності» [63, с. 9].

Т.І.Поніманська визначає педагогічну гру як гру, спрямовану на виховання в дитини потреби в знаннях, активного інтересу до речей, які можуть стати новими джерелами, удосконалення пізнавальних умінь і навичок.

Дидактичні ігри є найпоширенішими в арсеналі педагога, оскільки вони допомагають значно розширити світогляд дитини, збагатити її словниковий запас. Саме в цьому виді гри найчастіше найбільш вдало координуються ігрова і навчальна діяльність, поєднується ігрова і пізнавальна мотивація.

Суть дидактичних ігор — моделювання та наслідування. Саме в навчанні іграм реальність відтворюється і моделюється в спрощеному вигляді та імітує реальні дії, що сприяє підвищенню значущості навчального матеріалу для особистості дитини і тим самим впливає на характер її мотивації, формування творчого мислення [40]. Навчальні

ігри виконують кілька основних функцій: мотиваційну, спонукальну, освітню, освітню, орієнтаційну, соціокультурну, комунікативну, самореалізаційну, діагностичну, корекційну. Тому цей метод навчання є універсальним, що дозволяє використовувати його на різних етапах організації навчального процесу.

Одним із факторів, що забезпечує ефективність навчальної гри, є реалізація всіх її елементів. Структуру навчальної гри складають: навчальні завдання, визначені відповідно до вимог програми, урахування вікових особливостей дітей; ігрова конструкція, що маскує навчальні завдання; початок гри, який суттєво впливає на створення ігрової атмосфери; правила гри; ігрові дії - засіб реалізації ігрових задумів і виконання завдань [43, С. 14] 234].

На думку вчених, ігровий метод має ознаки, відмінні від традиційних: наявність ігрових моделей предметів, процесів чи діяльності; активізація мислення та поведінки дітей; висока участь у навчально-виховному процесі; обов'язкова взаємодія дошкільнят і педагогів або навчальні матеріали; підвищення емоційності та креативності під час курсу; самостійність у прийнятті рішень; бажання отримати навички та вміння за відносно короткий проміжок часу.

Як ігровий метод навчання навчальні ігри бувають двох форм:

1) Власне навчальні ігри. Базується на самонавчанні (самонавчанні) і самоорганізації дітей.

2) Гра-вправа. Провідна роль у ньому належить вихователю, який є його організатором. На ігрових заняттях діти отримують корисні знання, формують необхідні навички, покращуються психічні процеси (сприйняття, уява, мислення, мова). Ефективне засвоєння знань і вмінь досягається шляхом активізації несвідомої уваги та пам'яті під час практичної діяльності [59, с.11]. 19]. Навчальний (пізнавальний) і розважальний (розважальний) аспекти взаємодіють у формі навчання.

Відповідно до цього вихователь навчає дітей, беручи участь у дитячих іграх, а діти вчаться, граючись.

У молодшому віці за допомогою дидактичних ігор можна вчити дітей впізнавати і називати предмети та їх ознаки, розрізняти їх за формою, кольором, розміром, просторовим положенням, а також робити прості узагальнення, групувати предмети за ознаками називання. Рекомендується, щоб під час гри дитина бачила реальний предмет, включаючи в його сприйняття якомога більше аналізаторів (розгляд предмета, пошук, слухання, пробування на смак тощо) [35, с.11]. 59].

Місце ігровій діяльності навчальної програми розвитку просторового сприйняття дітей залежить від віку. Його можна використовувати як тренувальну задачу, вправу, орієнтовану на реалізацію певної проблеми.

Діти 5-6 років вміють розрізняти ліву і праву руку, формулювати положення і напрямки предметів відносно себе: записуються вгору, вниз, спереду, ззаду, зліва, справа. Для цього рекомендується використовувати ігрові вправи для дітей старших груп: «де що можна зробити», «Коли це сталося?», «хованки» тощо, можна грати на занятті математики чи в іграх.

Четверта група. Ігри та вправи на орієнтування у двох вимірах (тобто на рівній поверхні, наприклад аркуші паперу). Протягом навчального року під час безпосередньої навчальної діяльності дітей вчать розміщувати предмети по зображеному маршруту: зверху вниз або знизу вгору, зліва направо або справа наліво. Існує великий інтерес до послідовного вибору, відображення та представлення взаємного розташування геометричних фігур відносно одна одної. Навички орієнтування на площині далі розвиваються, щоб дитина могла визначати центр (середину) аркуша паперу, верх і низ паперу, лівий і правий краї, верхній лівий, верхній правий, нижній лівий кути і правий кут аркуша.

Ключовою частиною 3-4 сесій є відданість цій роботі. На першому занятті вихователь показує таблицю і наводить приклади, де показано положення предметів відносно таблиці. Діти показують і повторюють приклад. Потім їх навчили, як слідувати інструкціям, і після виконання вправи продемонстрували приклад. Рекомендується провести з дітьми графічний диктант.

Перед тим, як приступити до графічного диктанту, необхідно проінструктувати дітей. Для пояснення, якщо папір лежить на столі, його край, який знаходиться далі від дитини, називається верхнім краєм, що означає, що ближчий край є нижнім. Попросіть дитину показати верхній і нижній краї аркуша, потім праву і ліву сторони. Далі необхідно навчити дитину робити прості рухи по площині з урахуванням напрямку: проводити кордон зліва направо або зверху вниз, рахувати необхідну кількість клітинок. Враховуючи рівень розвитку дітей групи, ускладнюючи питання або спростити завдання, використовуючи підрахунок клітинок у першому десяти.

Група V. Ігри в слова. Вони вимагають активізації просторових термінів у мові дітей. Ці ігри та вправи сприяють розширенню, уточненню та систематизації отриманих знань, дозволяючи дітям опановувати орієнтуванням у просторі не тільки на ігровому матеріалі, а й у реальних ситуаціях навколо себе. Такі ігри підходять не тільки під час навчального процесу, а й під час вільної ігрової діяльності. Вони спеціально розроблені для активізації просторових термінів у власній мові дітей. Так, у грі «Протилежності» дошкільнята повинні пригадати і вимовити слова з протилежним значенням тим, які назвав вихователь. Наприклад, спереду-назад, далеко-близько, високо-низько, далеко-близько, вгору-вниз тощо. Незважаючи на те, що різновидів ігор багато, в основі їх все ж лежить оволодіння дитиною просторовими поняттями та виконання певних

операцій у просторі за словесними вказівками вихователя.

Проте слід пам'ятати, що індивідуальний руховий досвід дуже важливий у розвитку та вдосконаленні просторової орієнтації у дітей. Практика розвитку у дошкільників просторового сприйняття включає різноманітні ігрові вправи та навчальні ігри. Ми ретельно підбираємо вправи за принципом лінійної концентричності та поступово збільшуємо складність.

Усі застосовувані прийоми навчання (запитання педагога, пояснення та уточнення, поєднані з демонстрацією, усні повідомлення дітей про виконання завдань класу) спрямовані на диференціацію, розрізнення, розпізнавання, точність.

Словесне позначення дітьми сторін світу в просторі в різноманітних практичних ситуаціях. При організації безпосередньо виховної діяльності враховуємо індивідуальні особливості дітей дошкільного віку. Під час прогулянок використовуються прості терміни, що сприяє активному використанню цих слів у мові дітей. Зміст дидактичної роботи покликаний допомогти дітям дошкільного віку сформувати просторові уявлення.

Отже, використовуючи запропоновані нами ігрові вправи та ігри, ми побачимо динаміку формування просторового сприйняття у дітей старшого дошкільного віку з метою формування просторових уявлень, а потім і загального просторового сприйняття.

2.3. Порівняльний аналіз результатів дослідження

Повторну діагностику проводили після відпрацювання ігор, спрямованих на розвиток просторового сприйняття та практичного застосування ігор у дітей старшої групи. Таким чином ми можемо визначити ефективність наших педагогічних зусиль.

За методом Head Test результати наведено в таблиці 2.7. Спостерігаємо позитивні динамічні результати в рівні сформованості просторового сприйняття дітей старшої групи.

Таблиця 2.7.

Результати сформованості просторового сприйняття за повторною методикою Проба Хеда

1	Андрій К.	1	Низький
2	Дарина В.	3	Високий
3	Сергій С.	3	Високий
4	Анатолій М.	1	Низький
5	Ксенія Ф.	2	Середній
6	Карина С.	2	Середній
7	Денис Д.	3	Високий
8	Іван Р.	2	Середній
9	Ростислав Л.	2	Середній
10	Анна В.	3	Високий
11	Дар'я А.	3	Високий
12	Антоніна Р.	2	Середній
13	Олена М.	2	Середній
	Юрій К.	2	Середній

14			
15	Іван П.	2	Середній
16	Петро Н.	2	Середній
17	Ніколь Л.	3	Високий
18	Леонід І.	1	Низький
19	Катерина В.	2	Середній
20	Мілана А.	3	високий

За даними таблиці 2.7 зросла кількість дітей з відмінною успішністю. Якщо на початковому етапі було 5 дітей з вищими оцінками, то в кінці залишилося 7 дітей - 35% дітей усієї групи. Група добре підготовлених дітей впевнено впоралася із завданням. Вони ніколи не помилялися і не сумнівалися. Їм завдання здається простим. Усі 7 дітей отримали максимальну оцінку – 3 бали. Діти із середнім рівнем розвитку просторового сприйняття мають проблеми з орієнтацією при виконанні завдань, що вимагають розташування лівої руки. Просте позиціонування можна зробити легко та швидко. Десять дітей у групі 20-50% продемонстрували середню сформованість просторового сприйняття.

Троє дітей із 20-15% усієї групи мали низькі показники. Серед дітей були і ті, хто часто хворів, і один із соціально незахищеної родини.

Результати сформованості просторового сприйняття за діагностичними методиками на прикінцевому етапі дослідження

представлено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

**Результати сформованості просторового сприйняття за
діагностичними методиками на прикінцевому етапі дослідження**

/п	Ім'я дитини	Діагностика І. Н. Чеплашкіної і Л. Ю. Зуєвої	Проба Хеда	Підсумок
1	Андрій К.	Низький	Низький	Низький
2	Дарина В.	Високий	Високий	Високий
3	Сергій С.	Високий	Високий	Високий
4	Анатолій М.	Низький	Низький	Низький
5	Ксенія Ф.	Середній	Середній	Середній
6	Карина С.	Середній	Середній	Середній
7	Денис Д.	Високий	Високий	Високий
8	Іван Р.	Середній	Середній	Середній
9	Ростислав Л.	Середній	Середній	Середній
10	Анна В.	Високий	Високий	Високий
11	Дар'я А.	Високий	Високий	Високий
12	Антоніна Р.	Середній	Середній	Середній
13	Олена М.	Середній	Середній	Середній

14	Юрій К.	Середній	Середній	Середній
15	Іван П.	Середній	Середній	Середній
16	Петро Н.	Середній	Середній	Середній
17	Ніколь Л.	Високий	Високий	Високий
18	Леонід І.	Низький	Низький	Низький
19	Катерина В.	Середній	Середній	Середній
20	Мілана А.	Високий	Високий	Високий

За результатами діагностичних завдань ми визначили, що 10 дітей мають середній рівень просторового сприйняття. Діти виконували завдання з другої спроби або за допомогою дорослих. Троє дітей також показали нижчі показники – 15% від усієї групи дітей. Вищі оцінки досягають 7-35% дітей. Вони відмінно впоралися із завданням і без жодних сумнівів обрали відповідь. Ці діти не зробили жодної помилки.

Виходячи з педагогічних спостережень на завершальному етапі нашої дослідницької роботи, ми бачимо підвищення рівня сформованості дітей старшого дошкільного віку. Багато дітей спочатку плутають ліворуч і праворуч і погано орієнтують своє тіло. При ототожненні лівого вуха з правою рукою допускається багато помилок. Є група впевнених у собі дітей, які щоразу потребують підбадьорення та похвали. Завдяки цій роботі таких дітей стає все менше. Діти впевнено ідентифікують ліве вухо з правою рукою і навпаки. Завдання приносять їм задоволення.

Отже, бачимо позитивну динаміку у формуванні просторового

сприйняття дітей дошкільного віку. Зросла кількість дітей з високим просторовим усвідомленням. Зменшилася кількість дітей з низькими навичками просторового сприйняття. За результатами порівняльного аналізу можна стверджувати, що поставлені цілі досягнуті.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань, можна зробити такі висновки:

Формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку потребує створення спеціальних педагогічних умов, які сприятимуть розвитку цих умінь. Важливо розширювати досвід дітей з різними просторовими об'єктами, використовувати геометричні матеріали та ігри, організовувати спеціальні заняття та створювати сприятливе середовище для розвитку просторових уявлень.

На основі огляду наукової літератури з питань формування просторових уявлень у дітей дошкільного віку встановлено, що просторові уявлення – це уявлення про просторові властивості та відношення: форму, розміри, положення та рух предметів відносно один одного, власне тіло, навколишні предмети.

Процес розвитку просторового сприйняття досить складний і потребує активного і зосередженого втручання дорослих, які зобов'язані створити у дітей умови для більш ефективного формування просторового сприйняття.

Процес формування просторового уявлення дітей дошкільного віку можна розділити на чотири етапи: орієнтування «на себе»; орієнтування на інші предмети «від себе» і «від будь-якого предмета»; словесне позначення систем відліку за допомогою вказівок; в тривимірному і двовимірному.

Проаналізувавши змістові компоненти освітньої програми, ми визначили наступні рівні розвитку просторових уявлень у дітей дошкільного віку: високий, середній, низький рівні.

Визначення рівня розвитку просторового сприйняття відбувалось за допомогою діагностичних методик: методика «Встановлення просторових відношень звичайних предметів» (С. Д. Забрамна) «Просторова діагностика уявлень» (Н. Семаго).

Виходячи з педагогічних спостережень на завершальному етапі нашої дослідницької роботи, ми бачимо підвищення рівня сформованості

дітей старшого дошкільного віку. Багато дітей спочатку плутають ліворуч і праворуч і погано орієнтують своє тіло. При ототожненні лівого вуха з правою рукою допускається багато помилок. Є група впевнених у собі дітей, які щоразу потребують підбадьорення та похвали. Завдяки цій роботі таких дітей стає все менше. Діти впевнено ідентифікують ліве вухо з правою рукою і навпаки. Завдання приносять їм задоволення.

Усі застосовувані прийоми навчання (запитання педагога, пояснення та уточнення, поєднані з демонстрацією, усні повідомлення дітей про виконання завдань класу) спрямовані на диференціацію, розрізнення, розпізнавання, точність.

При організації безпосередньо виховної діяльності враховуємо індивідуальні особливості дітей дошкільного віку. Під час прогулянок використовуються прості терміни, що сприяє активному використанню цих слів у мові дітей. Зміст дидактичної роботи покликаний допомогти дітям дошкільного віку сформуванню просторові уявлення.

Отже, бачимо позитивну динаміку у формуванні просторового сприйняття дітей дошкільного віку. Зросла кількість дітей з високим просторовим усвідомленням. Зменшилася кількість дітей з низькими навичками просторового сприйняття. За результатами порівняльного аналізу можна стверджувати, що поставлені цілі досягнуті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білан О.І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» . 2016. 256 с.
2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навч.- метод. посібник. К. : Видавничий дім «Слово», 2008. 256 с.
3. Вірченко С.В. Сучасна філософія освіти, інноваційні методи формування майбутнього фахівця. Формування професіоналізму майбутнього фахівця в контексті вимог Болонського процесу: Мат. Міжнародн. наук.-практ. конфер. Одеса, 2008. с. 11-13.
4. Гармаш О.В. Дидактичні умови формування просторових уявлень в учнів 1-4 класів. Анотовані результати науково- дослідної роботи Ін-ту педагогіки НАПН України за 2010 рік: наук. видання. К. : Ін-т педагогіки, 2011. с. 286-287.
5. Гармаш О. В. Дидактичні умови формування просторових уявлень в учнів початкової школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13. 00. 09 «Теорія навчання». К., 2011. 41 с.
6. Голота Н.М. Ознайомлення з простором та часом як передумова розвитку творчості в дошкільному дитинстві. Молодий вчений. 2017. № 3.2. с. 93-97.URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_3.
7. Дабіжа Н.В. Орієнтування в просторі : конспект заняття з ФЕМУ. Дефектолог. 2010. № 9. с.38-39
8. Дитина: освітня програма для дітей від 2 до 7 років / науковий керівник проекту: В.О. Огнев'юк, ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України. Київ, 2016. 304 с.

9. Єфименко М. М. Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку «Казкова фізкультура». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 52 с.
10. Запорожець О.В. Психологія: Підручник для дошкільних педагогічних училищ. Режим доступу: <http://elib.npu.edu.ua/info/vhAdbE12Bj5hnr>
11. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії. Київ, 2008. 608 с.
12. Ільяницька Л.С. Ігрові проблемні ситуації. Школа. 2014. № 7. с. 27-28.
13. Іщенко Л. В. Педагогічні технології супроводження процесу формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навчальний посібник [для студентів спеціальності «Дошкільна освіта»]. Вид. 2-ге, перер. та доп. Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. 149 с.
14. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с.
15. Каменщук Т. Д. Особливості формування просторових уявлень як однієї із складової психічної діяльності дітей в нормі та з порушеннями у розвитку. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць. Вип. III. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2012. с. 332-344.
16. Крутій К. Проектування освітнього простору дошкільного навчального закладу як умова розвитку здібностей дитини. Режим доступу: <http://www.ukrdeti.com/nauka.php? ar=1>.
17. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. Дошкільне виховання. 2006. №11. с. 3- 6.
18. Лобода С. Сенсорні дидактичні ігри. Дошкільне виховання. 2017. №10. с. 28-29.

19. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник. 2-ге вид., випр. і доп. Харків : ОВС, 2002. 400 с.
20. Люріна Т. І. Математичний розвиток дітей дошкільного віку: теоретико-методичний аспект. Дошкільне виховання. 2010. № 8. с. 5- 9.
21. Ляховець О. О., Опалінська Ю.П. Роль дидактичної гри в ознайомленні дітей дошкільного віку з предметами. Режим доступу: [file:///C:/Users/User/Downloads/1662-4619-1-РВ%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/1662-4619-1-РВ%20(1).pdf)
22. Щербакова К.Й., Методика формування елементів математики в дошкільників : навч. посіб. для студ. спец. «Дошкільне виховання» ВНЗ III, IV рівня акредитації. Європ. ун-т. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2011. 261 с.
23. Новікова О.А. Диференціація розвитку просторового мислення у дітей дошкільного віку. Режим доступу: http://ecopsy.com.ua/data/zbirki/2010_24/sb24_24.pdf
24. Новікова О. А. Психологічні особливості розвитку просторового мислення. Режим доступу: <http://www.vmurol.com.ua/upload/007/21.pdf>
25. Піроженко Т. Особистісний розвиток дітей у творчих іграх. Дошкільне виховання. 2012. № 9. с. 29- 31.
26. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : «Академвидав», 2004. 456 с.
27. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд.: О.М. Байер, Л.В. Батліна, А.М. Богуш та ін.; наук. керівник акад.. А.М. Богуш; за аг. ред.. Л.В. Батліної. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 200 с.
28. Симоненко С. М. Психологічні особливості розвитку візуального мислення в онтогенезі. Наука і освіта. 2009. № 5-6. с.17-20.

29. Смутьсон М. П. Психологія розвитку інтелекту. К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка, 2001. 274 с.

30. Сторожева В. В. Формування у дошкільників просторових уявлень. Режим доступу:

<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9675/1/26.pdf>

31. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.

32. Тарнавська Н. П. Використання ігрових прийомів у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного віку збірник науково-методичних праць. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.

33. Татарінова С. О. Особливості формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Дошкільна освіта. 2015. №1 (7). с. 12-14.

34. Чопик Л. І. Корекційне навчання просторового орієнтування старших дошкільників зі зниженим зором. Особлива дитина : навчання і виховання. Науковий, навчальний, інформаційний журнал. № 4 (76). 2015. с. 87-93.

35. Шмоніна Т. А., Глухов І. Г. Сучасні підходи до розуміння поняття «педагогічні умови». Режим доступу:

http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_59/13.pdf Тарнавська Н. П.

Використання ігрових прийомів у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного віку

збірник науково-методичних праць за заг. ред. Н. П. Тарнавської., Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич Житомир: ФОП «Левковець», 2015. 430 с.

36.Татарінова С. О. Особливості формування логіко-математичної компетентності дітей старшого дошкільного віку Дошкільна освіта. 2015. - № 1 (7). с. 12-14.

37.Чайка В. М. Основи дидактики: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 240 с.

38.Чопик Л. І. Корекційне навчання просторового орієнтування старших дошкільників зі зниженим зором. Особлива дитина : навчання і виховання. Науковий, навчальний, інформаційний журнал. № 4 (76). 2015. с. 87-93.

39.Швайка Л. А. Мій конспект. Фізичне виховання. 5-ий рік життя. Х. : Вид. група «Основа», 2016. 207 с.

40.Шмоніна Т. А., Глухов І. Г. Сучасні підходи до розуміння поняття «педагогічні умови». Режим доступу:http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_59/13.pdf

ДОДАТКИ

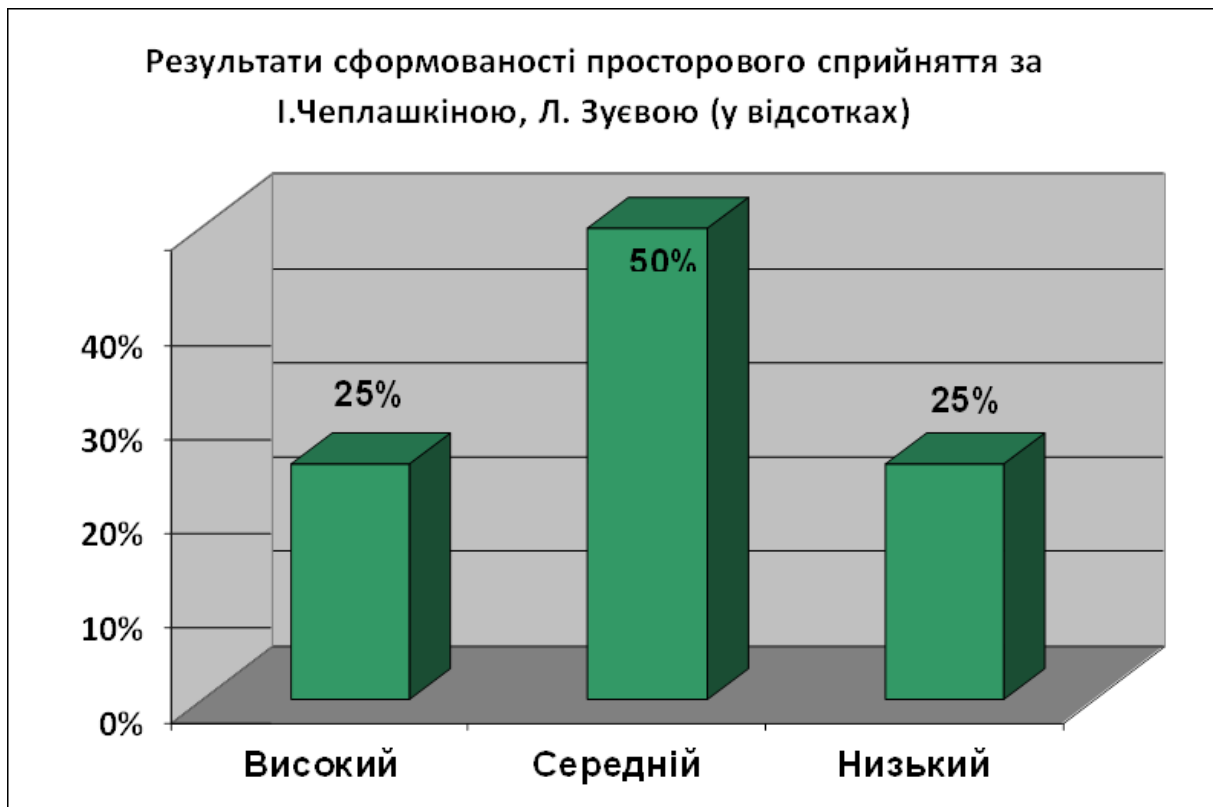
Додаток А.

Результати сформованості просторового сприйняття за методикою Проба Хеда (у відсотках)

Додаток Б

**Результати сформованості просторового сприйняття за І.Чеплашкіною,
Л.Зуєвою (у відсотках)**

Додаток В

Рівень сформованості просторового сприйняття і дітей сприйняття у дітей старшого дошкільного віку на початковому етапі дослідження

Додаток Г**Ігри з переміщенням у просторі з закритими очима, або на знаходження предмета****Гра “Нічні сови”**

Мета – розвивати слухову увагу, сприймання, вчити визначати джерело звуку

Матеріали – пов’язка на очі, зображення мишенят та сови.

Ускладнення – дитина закриває очі та має за звуком знайти мишенят.

Хід гри

Всі діти перетворюються на сов. Одна дитина – сова, решта дітей – миші.

Сова із закритими очима має піймати спритних мишенят, які попередньо чіпляють на себе дзвіночки.

- Наступила ніч, вийшли на прогулянки провісники ночі. Маленькі мишенята розбіглися поволі.

Гра “Острів скарбів”

Мета – розвивати спостережливість, увагу, орієнтування в просторі, вчити виконувати стратегію, знаходити предмети

Матеріали – іграшкова скриня із різними предметами, намальована карта з умовними позначками

Ускладнення – діти мають відтворити пройдений шлях відповідно до намальованого.

Хід гри

Дітям показується умовно намальована попередньо карта із розміщення скарбу. Діти мають співвіднести реальний простір із намальованим.

- Рушаймо славні пірати на пошук скарбів та нових пригод. В цьому вам допоможе ця карта.

